

rajoč več let, je pred nekimi dnevi zapustil dolino solz. Gospodinja pri majhnih otrocih je leto in dan redila dva prešička, upaje si s tem kaj pomagati. Pride v vas črna vojska, vzame oba, prodá za zastane davke za 23 gold.; čez mesec bi se bila za 70 gold. lahko prodala. — Pomagaj si potem kmetič, ki veš, da nad teboj biva paša z 2000 gold. plače itd.“

O drenaži.

Spisal Fr. Kuralt.

V. Izpeljavanje drenaže.

(Konec.)

Po dovršenji jarkov počne se polaganje ceví. To delo je skoraj najvažnejše pri celi drenaži. Ako cevi niso dobro položene, lahko se zamašé ter drenaža nima potem nobene veljave. Ceví naj se položé poleg jarkov, ter se počnejo pokladati na najvišem mestu, da se voda lahko odteka in delo ne zaprečuje. Za polaganje ceví služi za to napravljena železna kljuka, katera se v cev vtakne in z njo cev na dno položi. Ko je položena prva cev, natakne se na kljuko druga ter se položi poleg prve cevke tako, da je stik (spah) popolnoma, namreč da ni nobene špranje med njim. Ako se pa druga cevka ne stika koj popolnoma s prvo, se nekoliko časa vrti in poskuša, in ako se dobro v stik staviti ne more, se vzame druga, katera se bolj spaja s prvo cevko. Malokaterikrat so pa cevke popolnoma ravne, navadno so vsled žganja nekoliko krive. Paziti je zatoraj posebno treba na omenjeni zavinek, da se nikdar ne položi cev tako, da bi bil zavinek navzgor ali navzdol, ampak vedno na strani. Če zavinek pride navzgor ali navzdol, spah ni nikdar popolnoma in ceví se celó lahko zamašé ter zaprečujejo potem odtek vode. Okoli stika dveh ceví natakne se navadno obodek (šticeľ) po 3 — 4 palce dolg, da se ceví ne zamašé tako lahko. Rabijo se pa tudi ceví brez obodka, ki so tako narejene, da se ena v drugo popolnoma sklada. Take ceví imajo mnogo bolj stalno lego, kakor pa one z obodkom, ki samo na teh obodkih slonijo, ter se vsled tega pri zagrinjanju jarkov tudi lagljeje razdrobijo. Ako leži katera cev više od druge, potlači se nekoliko s kljuko v zemljo, da se s sosedno cevko dobro stika, ravno tako se s cevko nekoliko zemlje podloži, ako leži ena cev niže od druge sosedne ceví. Polaganje ceví izroči naj se vedno delavcu, kateri je že navajen, ker tak delavec polaga mnogo boljše in hitrejše, ker lahko en dan 800—1000 ceví položi.

Ko so ceví položene, začnejo se jarki zametavati ali zagrinjati. Nekoji imajo običaj, da pred ko jarke zamečejo, na stike ceví polagajo slamo, listje ali pa rušo, misleč, da ceví boljše držé. Ali ravno to včasih daje povod, da se cevke zamašé. V rušah mnogokrat nahaja se zrnje ali pa korenine različnih plevnatih rastlin, katere se počnejo razvijati, ter segajo s koreninami med stikom v ceví, ter jih zamašijo. Tudi nastane okoli ceví nekoliko praznega prostora, ker se s slamo in listjem ne more tako zadelati, kakor pa, ko se zrahljana zemlja na nje nameče. Ta prazni prostor pa postane vedno širokeji, ker polaga na cevih s časom segnjije. Cevke zgubijo vsled tega stalnost, ter jih tlak vode lahko premakne, in odtok vode se s tem zapreči. Najboljši je, da se take polage opusti, ter že pri polaganji ceví pazi na to, da med cevkom ni nobenih špranj, ampak da se dobro stikajo. Zemlja spušča se le polagoma na ceví, da se ne premaknejo, ter se mora tudi paziti, da ni debelega kamenja vmes, da se ceví ne razdrobé. Ko so jarki zametani, povleče se s kakim težkim valjkom, da zemlja zopet dobí vodoravni površaj.

To so kratka načela, po katerih se dá odpeljavati voda po drenažnih cevih. Dragi gospodarji! sprevidite enkrat korist odpeljavanja vode iz vaših lepo ležečih travnikov. Stroški, katere vam provzroči tako delo, povrnili se vam bodo že prvo in drugo leto z obilnimi in dobrimi pridelki. Mnogo veči pa postanejo pridelki še le kasneje, ko se zemlja lahko in o pravem času obdelava. Ako izpeljavate drenažo na kakem večem zemljišči, vzemite si v pomoč izvedenca v tej stroki, da vam naredí načrt, po katerem se potem lahko izpeljava. Drenažne ceví pa dobite pri g. Netu v Kokri na Gorenskem.

Obrtnijske stvari.

Apno pomešano s šotnim pepelom — posebno dobra zidarska malta.

Obilne skušnje v novejšem času so pokazale zidarjem neprecenljivo dobroto take malte (moltra), v kateri je apno pomešano s šotnim pepelom (Torfasche). Ométi s tako malto prestopijo vremenske uime na prostem veliko bolje kakor z navadno malto.

Ker te skušnje na Nemškem so pri nas še malo znane, naj jih povemo našim gospodarjem in zidarjem, vsaj šôte (Torf) imamo v Ljubljani in okolici njeni na tisoče centov.

Ta malta pa se napravlja tako-le:

Ko je zidar apno ugasil v primerno veliki trugi in mu je vode prilil toliko, da je apno zeló redko, potem naj dodá dvakrat toliko šotnega pepela, ki je bil, kakor apno, ugašen; šotni pepel pa mora bele barve biti ali pa belo-rumene. Ko je zidar tako napravljeno apno in šotni pepel dobro vkup pomešal, naj spusti to mešanico v apnenico.

S tako mešanico naj ravna tako, kakor z navadnim apnom, ko ga s peskom podeluje v malto.

Posebno dobra in trdna malta, narejena iz enega dela apna in 8 do 10 delov šotnega pepela, je za omét ilovčenega zidovja, katerega se le samo apnena malta težko drží, če zidovje stoji na prostem in je izpostavljeno vsakoršnemu vremenu.

Še posebno dobra je taka malta pri strehah z opeko (ceglom) kritih in kjer se korci ali žlebniki (Hohlziegel) na strešje pokladajo. S tako malto vdelani cegli in korci se trdno držijo v kljub vremenskim uimam več let, ko je nasproti z navadno malto vzdanih vsako leto treba popravljati. Malta s šotnim pepelom trdno drži kakor kamen.

Omeniti moramo le še to, da se mora šotni pepel zmirom na suhem imeti.

Politične stvari.

Kako se je rodila ustava Avstrijska.

Cesarska diploma od 20. oktobra leta 1860 imela je podlaga biti ustavi (konstituciji) taki, s katero bili bi vsi narodi našega cesarstva zadovoljni in ono ostalo bi bilo enota, ne pa popolnoma razklana na dvoje, kakor je zdaj, v Avstrijo in Ogersko.

Kakor grof Goluhovski ni znal oktobersko diplomo izvršiti tako, da bi bil federalizem, ki je bistvo oktoberaki diplomi, posameznim deželam in narodom Avstrijskim in vsem njihovim stanovom pravičen, oživil deželne ustave, tako je tudi Schmerling, ki je za Goluhovskim ministersko krmilo v roke dobil, pokvaril duh oktoberske diplome z februarско ustavo, ka-

tera je Nemcem dala predprave in je kriva tega, da so se Ogri odcepili od skupne ustave.

Kako pa se je pod ministrom Schmerlingom, ki ga imenujejo „očeta“ februarske ustave, rodila ta ustava, popisuje nam knjiga viteza Bernarda Meyera, ki je ravnokar na svetlo prišla pod naslovom: „Erlebnisse des Bernhard Ritter v. Meyer.“ Ta mož je bil viši uradnik v prejšnji c. kr. dvorni pisarni in jako bistre glave bil je še z izvrstnim talentom lepe in temeljite pisave obdarovan; zato je izdeloval in spisal veliko, kar je potem pod imenom vladnih načelnikov na svetlo prišlo. Kako ga je Schmerling porabil pri izdelovanju februarske ustave, popisuje nam on sam v gori imenovani knjigi, tako-le:

„Kaka dva meseca sta še pretekla; ko grof Goluhovski pride 14. dec. zjutraj v svojo pisarno, najde svoj odpust na svoji mizi. V tej pisarnici sem tudi jaz delal za časa grofa Belkredija, in tam mi je pokazal grof Goluhovski, ko je nekega dne prišel že kot deželni predsednik Galicije k meni, natančno mesto, na katerem je dobil oni osodepolni spis, ki je prišel iz pisarnice cesarjeve.“

Na Goluhovskovo mesto je stopil kot državni minister vitez Schmerling; ž njim vred se je notranja politika čisto premenila žalibog za državo ne na bolje, slabe nasledke je čutiti še dandanes. Po tem imenovanju prišlo je državno krmilo liberalni stranki v roke.

Malo dni po tem, ko je Schmerling prevzel državno ministerstvo, poklical je mene k sebi v pisarno, kjer je bilo že nekaj mojih tovarišev zbranih. Pozdravil nas je po svoji navadi prijazno, potem pa nam naznanil, da je treba zdaj osnovati nove deželne rede in da ga je volja onim še pri ministerstvu bivajočim gospodom, ki so že pod Bachom jih izdelovali, izročiti to delo. Vodilo pri tem naj nam bo oktoberski diplom, ki natančno loči to, kar spada v državnega zbora delokrog, od onega, kar gre v področje deželnih zborov. Osnovo temeljnih postav o državnem zastopstvu, kakor tudi splošne državne ustave pa si pridrži sam; za deželne rede in tudi deželne volilne rede naj se — oziraje se na oktoberski diplom — držimo Bachovih načrtov, toda s tem razločkom, da se ima vsako razdeljenje zastopanja po stanovih odstraniti ter namestu tega napraviti zastopstvo po interesnih skupščinah. Če bi se duhovščina, izvzemši škofe — pravi — iz Bachove osnove izpustila, potem so v ostalih treh stanovih — veliko posestvo, mesta in industrija, kmetje — določene skupščine, ki se imajo sprejeti v novi volilni red.

Tako sem zopet prišel nepričakovaje do izdelovanja kosá ustave; delo je bilo prav lahko za nas, katerim je bilo izročeno. Vzeli smo v roko oktoberski diplom, dalje deželna pravila (statute) Bachova, se pogovorili zaradi enakomernosti kopita po pojasnilih, katere nam je bil državni minister dal, in v kratkem so bili deželni redi in deželni volilni redi izgotovljeni. Minister se je ves čas malo menil za nas in naše delo, mi pa tudi nismo zvedeli najmanjše pičice o tem, kar si je minister za izgotavljanje sam pridržal.

Ukazalo se nam je, poslati svoje načrte dotičnim deželnim načelnikom, da bi se zlasti pri deželnem volilnem redu in pri razdeljenju po volilnih okrajih ravnali po tem, kar bi nam utegnili ti svetovati ali želeti. Med različnimi deželami, katerih deželni red sem imel jaz načrtati, je bila tudi Tirolska; tega dela sem se lotil s posebno marljivostjo in pozornostjo, ker mi je bila Tirolska še posebno na srcu, kajti občina Gries mi je bila podelila častno občanstvo. Nisem se vstrašil tega, da bi se utegnilo moje delo zavreči, marveč trudil sem se, deželni in volilni red tako osnovati, da bi bilo v ljudskem zastopu izraženo pravo ljudsko mnenje. Od-

meril sem 60 izvoljenih zastopnikov in 4 virilne glasove, tri škofe in glavnega voditelja vseučilišnega. Od teh 60 sem dal plemenitemu vélikemu posestvu 10, mestom in kupčijskim zbornicam 16, kmetijskim občinam pa 34 poslancev. Minister k temu razdeljenju ni ničesar opomnil, pač pa se je deželni načelnik, nadvojvoda Karol Ludovik, ali prav za prav deželni glavar grof Wolkenstein, ki je na vso moč v tem obziru vplival na nadvojvodo, odločno vstavljal in naznanil, da bo sam prišel na Dunaj se zaradi tega bolj natanko pogovoriti.

Ko je res prišel, me pokliče državni minister k sebi — bil je nekoliko nevoljen zavoljo tega vgovora — in me prosi, naj bi zvedel od deželnega glavarja, kaj prav za prav hoče. Podam se še isti dan zvečer k njemu, čujem njegove vgovore, pa se tudi prepričam, da se v mislih ne bova zedinila. Ker pa je bil za drugi dan določen pogovor z nadvojvodo, nisem se spuščal v bolj natančno razkladanje, marveč izročil sem deželnemu glavarju gradivo, katero sem rabil pri razdeljenju glasov.

Drugi dan je bil pogovor med nadvojvodo, deželnim glavarjem in menoj; državnemu ministru se ni treba zdelo vdeležiti se ga, marveč je meni le ukazal, naj mu povem, kak uspeh je imel pogovor.

Že v začetku pogovora je grof Wolkenstein, pozvan po nadvojvodi, razložil svoje pomislke zoper moj načrt. Tri reči mu niso bile všeč; pritožil se je prvič zaradi tega, češ, da je duhovščina premalo zastopana, ker bi imela v prihodnjem deželnem zboru le tri virilne glasove, in je zahteval, da bi se opatom različnih samostanov, pa še nekaterim proštom tudi dali virilni glasovi; potem se je pritožil še posebno zaradi tega, češ, da se z le 10 glasovi plemstvo preveč v kot potiska, ter zahteval za-nj toliko glasov, kolikor jih imajo druge volilne kurije. Slednjič je naslanjaje se na številne razmere med prebivalci, dokazoval, da bi bila laška narodnost proti nemški zelo prikrajšana.

Pozvan po nadvojvodi sem potem jaz obširno razvijal vzroke, ki so me pri načrtu vodili. Rekel sem, da sem, kar se tiče premajhnega zastopstva duhovščine, dobil od ministra strogo povelje tako ravnati in da bi bilo vse zastonj, če bi ga skušal pregovoriti, da bi se dalo duhovščini več zastopnikov. Prosil pa sem nadvojvodo, naj bi on pri ministru se potegnil za duhovščino, ter sem izrekel nado, da se mogočni prošnji Njihove Visokosti minister ne bo vstavljal.

Kar se tiče drugega zahtevanja gospoda deželnega glavarja, pa mi je v blagor dežele najodločnejše in najresnobnejše svariti. Deželni glavar — pravim — zahteva, naj bi se v zastopstvu plemstvo zenačilo z drugimi volilnimi skupščinami; pa deželnemu glavarju bo gotovo znano, da je plemstvo Tirolsko, nekdanj mogočno po številu in posestvu, globoko padlo, ter, izvzemši nekatere rodovine, zgubilo popolnoma ves vpliv do ljudstva. Propadlo in pohabljen plemstvo pa ni nikjer podpora konservativnemu redu, zlasti pa v monarhiji prej monarhičnim načelom škodljiv element. Na Tirolskem sloni dežele moč na kmetiškem ljudstvu, politična previdnost in pravičnost zahtevate, da se mu tudi v deželnem zastopstvu dovoli nadvladovalna večina.

Tretjo pritožbo o prikrajšanju laške narodnosti v kmetijskih volilnih skupščinah sem ovrgel jaz s tem, da sem predložil izkaze o prebivalstvu in davkih, iz katerih je bilo razvidno sicer, da so po številu duš laški prebivalci res prikrajšani; al če se gleda — na davke, vidi se, da jih severna stran Tirolske mnogo več plačuje od južne, da zadnja tedaj nikakor ni prikrajšana.

Vrh tega sem imel pa še politične pomislike, kar se tiče laškega elementa, in sem svaril pred premembo mojega načrta.

Ubogi deželni glavar ni vedel na to nič odgovoriti, jaz pa sem ponovil prošnjo do Nj. Visokosti, da bi se potegnila za večje zastopstvo duhovskega stanu, in tako je bil pogovor pri kraju. Po prošnji nadvojvodovi je duhovski stan res dobil še štiri zastopnike, voljene iz stiftov, proštov in komture nemškega reda, tako, da je bilo vseh poslancev skup 68.

Ta Tirolski volilni red je bil izjema vseh drugih; ta red je med vojnicami, katere mi je dal minister, deželi primeren, po njem je bilo mogoče, da je deželni zastop Tirolski, če tudi ne popolnoma, vendar vsaj podoben pravemu deželnemu zastopu.

Dne 26. februarja je bilo razglašeno: ustava avstrijske monarhije, temeljna postava o državnem zastopstvu, deželni redi in volilni redi.

Tako se je naredila Schmerlingova ustava. — —

Zabavno berilo.

Kaj popoten tujec piše o Ljubljani, o deželi naši in o prebivalcih njenih in Slovencih sploh.

Bral dr. Karol Bleiweis v čitalnični „besedi“ 8. novembra 1874.

Nekateri ljudje, čeravno niso jurnalisti „ex professione“, imajo navado, da radi svetu naznanjajo, če so kam potovali, kaj da so medpotoma videli ali doživeli.

To isto storil je tudi neki popotnik, prišedši menda iz Dunaja v Ljubljano. Kar je videl na tej poti, ali pa kar so mu drugi povedali, popisal je v nekem časniku, ki izhaja na Dunaji že 7 let pod imenom „der Uhrwähler“. Organ der Gemeinden von Niederösterreich.

Ker v Ljubljani ni znan ta časnik, pa je srce neznanega popotnika zelo težila želja, naj bi tudi mi Ljubljančani zvedeli njegove „Reise-Skizzen“, zato poslal nam je „Urwählerja“ v Ljubljano.

Prebravši ga kar brž sklenem priobčiti ga Vam, častita gospoda, v prvi „besedi“, kajti med mnogimi resničnimi popisi prinaša toliko komičnega, da se menda ne boste dolgočasili, ako poslušate, kar piše. Temveč sem si pa tega gotov, ker nam ravno o čitalnici naši marsikaj pripoveduje, česar — sami ne vemo. Prosim tedaj za kake pol ure dobrovoljnega posluha.

Popotnik se je po Rudolfovi železnici pripeljal lansko leto septembra meseca prvokrat v Ljubljano; mudil se je na naši zemlji le par dni, a nabral si je v popotno torbico svojo različnega gradiva, rekli bi mi po domače „prav pisane robe“ o deželi Kranjski, o Ljubljani, o čitalnici naši in kazini nemški, o Slovencih in Nemcih, o Kranjcih, Kranjcih in Kočevarjih, o deželnem zboru in deželnem odboru, o gemeinderathu Ljubljanskem, o dr. Jan. Bleiweisu in dr. Etb. Costi, o jeziku slovenskem in jeziku kranjskem, o časnikih Ljubljanskih, — kako se Slovenci pričkam z nemčurji, — kaj jemo in kaj pijemo itd. itd.

Vse to je narisal v kratkih pa odločnih črticah.

Čitaje to, smo se večkrat na glas smejali o popisih njegovih; večkrat pa tudi zadovoljni prikimovali njegovi razzodbi. Mož ni hudoben človek, on ni zagrižen Nemec, in ni časniku izročil svojih „Reise-Skizzen“, zato, da bi nas in deželo našo očrnil, marveč mnogo hvale jej je popeval, vmes se ve da je mnogo jako abot-

nega povedal; al prodal je kakor je kupil v družbi, v katero je zašel.

Kako zelo je popotnika našega vožnja skozi Gorenjsko stran zanimala, to vidi se iz vsake vrstice potopisa njegovega. Triglav, Savska dolina, Kranjska gora, Jesenice, Javornik, Bleški grad noter doli do Kranja: vse to ves navdušen popisuje tako resnično, kakor krasni naši Gorenjski kraji res zaslužijo, — ki so — da s Preširnom govorimo — sèm ter tje v istini „podoba raja“.

Omenivši visoke planine hvali marljivo gospodarstvo naših Gorenjcev ter pravi: „jedes noch so kleine Stück Landes ist dem Ackerbaue gewidmet.“

Omenivši naše hribe in holmce se raduje nad cerkvami, katere kronajo skoro vsak hrib in hribček. „Ljubljana — pravi naš popotnik — katero so mi popisali kot kamnito morje, je bolja kakor njen glas („besser als ihr Ruf“) čeravno onega, ki z goratih krajev le-sem pride, oči bolijo, od svetlobe zelo bliščečih se hiš, obsejanih že od južnega solnca.“

Čudno! našo Ljubljano ali zavolj prave podnebne ali pa zavoljo „klerikalne“ megle temno in črno popisujejo, on pa jo je našel bliščeče-belo; tedaj je po vtisku, ki ga je na-nj naredila, ne vede opravičil naslov starodavni „bele Ljubljane“! Krasno alejo sred mesta, Latermanovo alejo zunaj mesta — (ne zamerite mi, da po Pruski govorim „aleja“ namesti posiljene prestave slovenske „drevored“) — z živo pohvalo omenja; — grad Tivoli pa s svojo rajsko lego imenuje biser (juvel) mesta našega, za katerega nas druga mesta zavidati morejo. S terase pred gradom se vidi lična panorama mesta in okolice njegove.

„Da bi narodno vprašanje na viru njegovem študiral — piše naš popotnik na dalje — šel sem opoldne v Čitalnična. Opomniti moram, da naš potopisec zmirom čitalnico našo imenuje čitalnična, brž ko ne zato, ker je na vratih Kamove gostilnice bral „čitalnična restavracija.“ „Čitalnična“ — pravi naš pisatelj — je gostilnica, katera je središče Slovencev, Nemci pa imajo kazino. Čitalnična po vnanji obliki je navadna hiša v stranskih ulicah mesta, kazina pa je eno najlepših poslopij na kongresnem trgu. Kar se tedaj lokala tiče, so Nemci gotovo na boljem memo Slovencev.“

„Bivo ali vin“? — me vpraša zala natakara, ko se pohlevno v kotiček gostilnice stisnem, od kodar sem hotel narodne študije delati. „Bringen Sie mir ein Krügel Bier“ — bil je moj odgovor. Slovenska Heba pa mena nemške te besede nekako srpo pogleda in odlazi. Povedali so mi, da v čitalnični ne govori nobena živa duša nemški, razen natakarja, ki pa je po rodu „Italijan“ — (od kod je mož natakarja Italijana vzel, nam ni znano.) — Nemčurji so mu čitalničarje, katere je „Brencelj“ zaradi nemškega kramljanja že večkrat okregal, gotovo za „Deutschfreserje“ popisali.

Navadna ura za obedovanje — piše dalje — je že pretekla, pa razun mene je le še malo gostov bilo v gostilnici, med njimi pa mnogo duhovnov, ki vsi, kakor sem slišal, so od glave do pete narodnjaki na Kranjskem.“

„S slovensko kuhinjo bil sem popolnoma zadovoljen, tudi kranjsko vino mi je bilo všeč, šilhar je sicer čvček, al prav zdrav; — strašno veliko ga spijo (von dem erstaunlich viel getrunken wird“) — pravi naš potopisec.

„Iz obednice — popisuje čitalnično gostilnico na dalje — se gleda na sadni vrt, v katerem na visokem kolu vihra zastava belo-modro-rudeča z znamenjem polumeseca in zvezdo, ki kaže — kakor pravi — „die Tendenz des Hauses.“